

ZESZYT NR 9 (2015)

ekonomia

międzynarodowa

Ekonomia Międzynarodowa
Nr 9 (2015)

Wydawca: Uniwersytet Łódzki
(Publisher: University of Lodz)

www.ekonomia-m.pl

ISSN: 2082-4440 – wydanie papierowe (paper edition)

ISSN: 2300-6005 – wydanie elektroniczne (electronic edition)

Wersja elektroniczna czasopisma jest wersją referencyjną
(Electronic edition is the reference version of the journal)

Pozycja gospodarcza miast Europy Środkowo-Wschodniej na tle świata

Piotr Raźniak*, Dariusz Nowotnik**

Wstęp

Można zauważyć, że w ciągu ostatnich kilkudziesięciu lat wzrosło znaczenie miast i obszarów metropolitalnych w gospodarce. Nie tylko rozwijają się one pod względem demograficznym i przestrzennym, ale także stają się ośrodkami decyzyjnymi w skali regionalnej i światowej. W XXI w. podejmowane w nich decyzje dalece wykraczają poza tradycyjne funkcje administracyjne, na czele ze stołecznymi. Można zauważyć tendencję do zwiększania się znaczenia miast jako ośrodków decyzyjnych – decyzje zapadają w centralach największych firm światowych (Kilar 2009). Jak twierdzi Z. Ziolo (2006), obecny wiek to również rozwój ponadnarodowych korporacji dysponujących ogromnym majątkiem.

Zwiększenie znaczenia wielkich firm spowodowało pojawienie się koncepcji *global city* (zob. Hymer 1972), w której to właśnie transgraniczne firmy odgrywają bardzo ważną rolę. Badania nad teorią *global city* rozwinęły się w latach 80. (zob. Friedmann i Wolff 1982, Friedmann 1986, Sassen 1988). Obecnie wydaje się, że najważniejszymi aspektami globalizacji są duża mobilność kapitału i zmniejszenie wagi odległości w przepływie pieniądza oraz siły roboczej. Występuje tendencja prowadząca do powstania globalnego systemu gospodarczego i zwiększenia zarówno władzy międzynarodowych korporacji, jak i komunikacji między nimi (zob. Sassen 2000). Według autorki obecnie najważniejszymi *global city* na świecie są w kolejności: Londyn, Nowy Jork, Tokio, Singapur i Chicago (zob. Sassen 2011). Te miasta były postrzegane jako kluczowe ośrodki w przestrzeni, których zadaniem jest zwiększenie potencjału gospodarek regionalnych i krajowych (zob. Friedmann 1995).

* Piotr Raźniak – doktor nauk o Ziemi, Instytut Geografii, Uniwersytet Pedagogiczny w Krakowie.

** Dariusz Nowotnik – magister, Instytut Geografii, Uniwersytet Pedagogiczny w Krakowie.

Uwagę badaczy przykuwają nie tylko pełnione przez miasto funkcje, ale również globalne powiązania między poszczególnymi ośrodkami. Koncepcję *world city* przedstawił A. Hall (1966), według którego miasto światowe posiada na swoim terenie siedziby organizacji międzynarodowych. Ponadto jest ono centrum finansowym, handlowym, usługowym, kulturalnym i rozrywkowym na skalę międzynarodową. Miasta te – jako ważne ośrodki badawcze i naukowe korporacji międzynarodowych – odpowiadają również w dużej mierze za światowy postęp technologiczny (zob. Dorocki 2012). Koncepcja ta rozwinęła się pod koniec XXI w. za sprawą grupy badaczy pod przewodnictwem P.J. Taylora w organizacji Globalization and World Cities Research Network (GaWC, www.lboro.ac.uk), która prowadzi badania powiązań pomiędzy miastami. Pierwsze prace opracowano u schyłku XX w. (zob. Beaverstock, Smith i Taylor 1999). Później pojawiło się wiele prac na temat powiązań międzynarodowych miast i ich rankingów (m.in. Taylor 2003; Hoyler 2011; Liu, Neal, Derudder 2012; Liu, Derudder, Taylor 2014). Według GaWC obecnie miastami o największym stopniu powiązań są: Londyn, Nowy Jork, Hongkong, Paryż i Tokio.

Wielu autorów uważa, że lokalizacja siedzib zarządów wielkich korporacji jest wyznacznikiem siły danego ośrodka (zob. Godfrey i Zhou 1999, Alderson i Beckfield 2004, Csomós 2011). Nową metodę określania funkcji dowodzenia i kontroli w miastach przedstawił G. Csomós (2013). Na podstawie wyników finansowych (*revenue*, *profit*, *asset* i *market value*) największych korporacji określił *Command Control Index* dla najważniejszych miast świata. W 2012 r. najwyższe wartości *Command Control Index* świecie miały: Tokio, Nowy Jork, Londyn, Pekin i Paryż.

Biorąc pod uwagę wyniki finansowe firm z listy Forbes Global 2000, można zauważyć, że kryzys gospodarczy jest bardziej zauważalny w krajach Europy Zachodniej niż Europy Wschodniej. Pomimo mniejszej liczby firm we wschodniej części kontynentu, dynamika ich dochodów i przychodów jest zdecydowanie wyższa niż w części zachodniej (zob. Raźniak, Winiarczyk-Raźniak 2015; Raźniak, Winiarczyk-Raźniak 2014). Celem opracowania jest określenie pozycji największych korporacji zlokalizowanych w miastach Europy Środkowo-Wschodniej na tle świata oraz przedstawienie dynamiki ich wzrostu w stosunku do miast światowych.

Metody

O pozycji miasta w hierarchii i jego sile mogą świadczyć wyniki finansowe największych firm zlokalizowanych na jego terenie (zob. Csomós 2013). Również liczba oraz różnorodność sektorów, do których należą, mogą stanowić o sile gospodarczej miasta. Liczba siedzib zarządów wielkich korporacji może wpływać na liczbę mniejszych firm kooperujących z tymi największymi. Także różnorodność

sektorów gospodarki w mieście może mieć znaczenie w czasie słabszej koniunktury. W przypadku słabszych wyników finansowych firm z jednego/kilku sektorów pozostałe sektory mogą funkcjonować bez zakłóceń, dzięki czemu ośrodkowi będzie łatwiej przetrwać okres dekonunktury.

W niniejszym opracowaniu stworzono ranking miast, biorąc pod uwagę te, na których terenie zlokalizowana jest co najmniej jedna firma z listy Forbes Global 2000 (www.forbes.com). Przeanalizowano ich przychody, dochody, wartość rynkową oraz wartość środków trwałych w latach 2006 i 2012. Następnie zagregowano dane do poziomu miast, w których występuje siedziba zarządu firmy i określono ich liczbę w danym ośrodku miejskim (zob. Csomós, Globalization and World Cities Research Network). Ponadto wzięto pod uwagę liczbę sektorów występujących w danym mieście według klasyfikacji opracowanej przez Standard&Poors (Global Industry Classification Standard – GICS).

Do określenia miasta o najwyższym potencjale podłużono się wskaźnikiem normalizacji przez wartość maksymalną. Obliczono wartości punktowe dla każdego parametru w danym mieście.

1. Wskaźniki punktowe dla każdego z miast „i” dla roku „y”:

g_{iy} – dla liczby sektorów gospodarki (GICS) G_{iy}

h_{iy} – dla liczby siedzib zarządów H_{iy}

r_{iy} – dla przychodów R_{iy}

p_{iy} – dla dochodów P_{iy}

a_{iy} – dla środków trwałych A_{iy}

mv_{iy} – dla wartości rynkowej MV_{iy}

gdzie:

$$g_{iy} = \frac{G_{iy}}{\max(G_{iy})} \times 100$$

$$h_{iy} = \frac{H_{iy}}{\max(H_{iy})} \times 100$$

$$r_{iy} = \frac{R_{iy}}{\max(R_{iy})} \times 100$$

$$p_{iy} = \frac{P_{iy}}{\max(P_{iy})} \times 100$$

$$a_{iy} = \frac{A_{iy}}{\max(A_{iy})} \times 100$$

$$mv_{iy} = \frac{MV_{iy}}{\max(MV_{iy})} \times 100$$

gdzie $\max(G_{iy})$, $\max(H_{iy})$, $\max(R_{iy})$, $\max(P_{iy})$, $\max(A_{iy})$, $\max(MV_{iy})$ to wartości maksymalne poszczególnych danych dla miast w określonym roku.

2. Obliczono wskaźnik cząstkowy „C” dla każdego z miast „i” dla roku „y”:
 $C_{iy} = g_{iy} + h_{iy} + r_{iy} + p_{iy} + a_{iy} + mv_{iy}$
3. Obliczono wskaźnik syntetyczny dla każdego z miast „i” dla roku „y”:

$$S_{iy} = \frac{\sum_1^n \frac{G_{iy}}{\max(G_{iy})} + \frac{H_{iy}}{\max(H_{iy})} + \frac{R_{iy}}{\max(R_{iy})} + \frac{P_{iy}}{\max(P_{iy})} + \frac{A_{iy}}{\max(A_{iy})} + \frac{MV_{iy}}{\max(MV_{iy})}}{\max(C_{iy})} \times 10^4$$

4. Wartość maksymalna każdego wskaźnika punktowego wynosi 100. Składnik cząstkowy C_{iy} jest sumą wskaźników punktowych danego miasta „i” w danym roku „y”, zatem jego wartość jest zależna od liczby przyjętych rodzajów danych wyjściowych. Jego wartość może maksymalnie być równa $n \cdot 100$, gdzie „n” określa liczbę przyjętych rodzajów danych wyjściowych. W opisywanym przypadku dla $n = 6$ (6 rodzajów wskaźników wg pkt 1) mógłby wynieść 600.
5. Wartość maksymalna wskaźnika normalizacji przez wartość maksymalną S_{iy} wynosi 100, niezależnie od liczby rodzajów danych wyjściowych. Dzięki temu można określić miejsce miasta w klasyfikacji oraz to, jaką ma ono część potencjału najlepszego ośrodka.

Lista Forbes Global przedstawia 2000 największych spółek publicznych na świecie; zagregowanie siedzib zarządów do obszarów metropolitalnych i obliczenie powyższego wskaźnika mogą przynieść nieco zaskakujące wyniki. Takim przykładem może być pozycja niewielkiego Lubina (75 tys. mieszkańców), który dzięki wynikom KGHM Polska Miedź SA znalazł się na 224. miejscu w 2012 r. (305. w 2006 r.). Z drugiej strony brak w zestawieniu większych polskich miast (np. Krakowa, Łodzi, Wrocławia, Poznania), które z pewnością mają większy potencjał ekonomiczny. Składa się na niego jednak wiele mniejszych firm, przez co nie są one notowane liście Forbes Global 2000.

Ranking miast

Ze względu na wartość wskaźnika S_{iy} podzielono miasta na trzy główne typy: 1, 2 i 3, a w każdym z nich wyróżniono podtypy A i B (zob. tabela 1). Miasta o najwyższym potencjale (20,0–100,0 pkt) zaliczono do typu 1, ośrodki o dobrym potencjale (10,0–19,99 pkt) zakwalifikowano do typu 2, a jednostki o niskich

wartościach (5,0–9,99 pkt) zaliczono do typu 3. Ponadto miasta legitymujące się bardzo niskimi wartościami wskaźnika zaliczono do słabego typu potencjalnego (2,5–4,99 pkt). Z kolei ośrodki legitymujące się wskaźnikiem S_{iy} poniżej 2,5 ze względu na bardzo niskie znaczenie nie zostały wzięte pod uwagę w typologii.

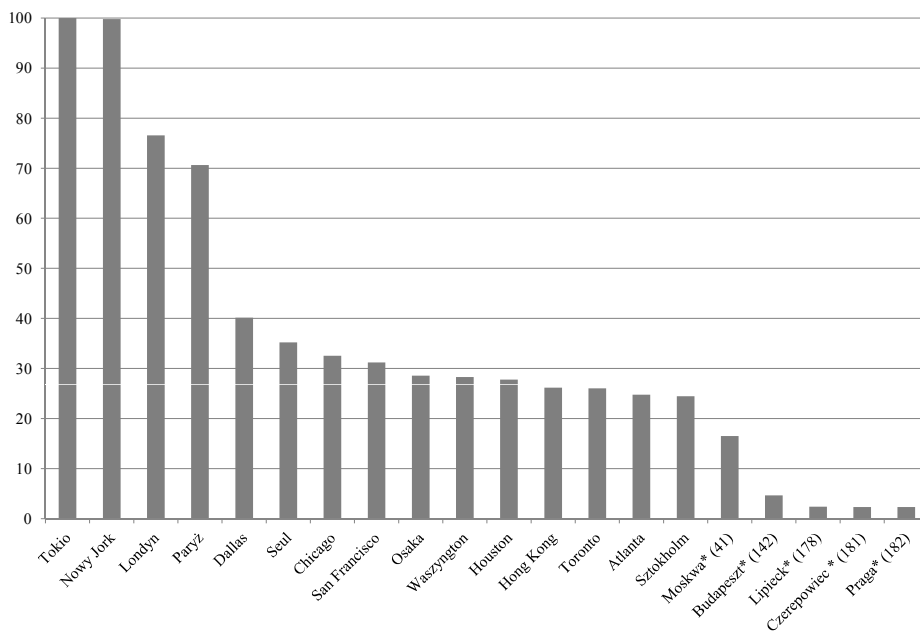
Tabela 1. Typy miast i zmiana liczby miast w poszczególnych typach w latach 2006–2012

Typ	Wartość wskaźnika S_{iy}	Liczba miast		Zmiana liczby miast 2006–2012
		2006 r.	2012 r.	
1 (razem)	20,0–100,0	28	32	+4
1A	50,0–100,0	4	5	+1
1B	20,0–49,99	24	27	+3
2 (razem)	10,0–19,99	47	47	0
2A	15,0–19,99	18	20	+2
2B	10,0–14,99	29	27	–2
3 (razem)	5,0–9,99	43	48	+5
3A	7,5–9,99	16	20	+4
3B	5,0–7,49	27	28	+1
Potencjalny	2,5–4,99	55	91	+36
Razem	2,5–100,0	173	218	+45

Źródło: opracowanie własne na podstawie Forbes Global 2000, Globalization and World Cities Research Network.

Ogółem w 2006 r. na świecie było 386 miast, w których znajdowały się siedziby firm notowanych na liście Forbes Global 2000, a w 2012 r. było ich już 433. Może to świadczyć o procesie dekoncentracji lokalizacji siedzib zarządów największych firm. W przypadku wszystkich wyznaczonych w niniejszym opracowaniu typów (1, 2, 3 i potencjalnego) w 2006 r. odnotowano 173 miasta, a sześć lat później było ich już 218 (+26%). Spore zmiany zauważono w przypadku najlepszego typu 1 – liczba miast zwiększyła się o cztery (+14%). Jeśli chodzi o typ 2, to nie było istotnych zmian, a w przypadku typu 3 zaobserwowano wzrost liczby miast z 43 w 2006 r. do 48 w 2012 r. (+11%). Najliczniej reprezentowany był typ potencjalny (P), w którym w pierwszym okresie znalazło się 55 firm, a w drugim aż 91 (+65%). Można zauważyć, że w latach 2006–2012 zwiększyła się wartość wskaźnika miast w stosunku do najwyższej sklasyfikowanego Tokio. Może to świadczyć o postępujących procesach globalizacji wyrażających się w tym przypadku rozwojem ekonomicznym większej liczby miast dotychczas niezbyt widocznych na arenie światowej bądź też przenoszeniem siedzib zarządów do nowych ośrodków.

Wykres 1. Wartość wskaźnika S_{iy} dla miast Europy Środkowo-Wschodniej na tle świata w 2006 r.

* Pierwsze pięć miast Europy Środkowo-Wschodniej w rankingu.

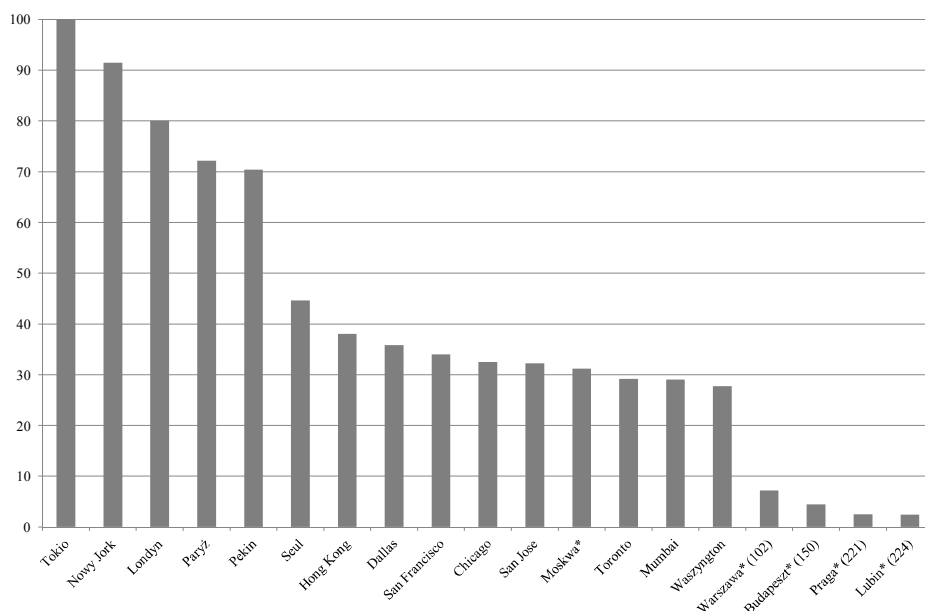
* (142) miejsce miasta w rankingu.

Źródło: opracowanie własne na podstawie Forbes Global 2000, Globalization and World Cities Research Network.

W 2006 r. jedynie cztery miasta należały do najbardziej rozwiniętego typu 1A; były to Tokio, Nowy Jork, Londyn i Paryż, które od wielu lat są zaliczane do najważniejszych miast na świecie (zob. Hall 1966, Friedmann 1995, Sassen 2000). Największą wartość wskaźnika S_{iy} miało Tokio, które otrzymało wskaźnik równy 100,0 (zob. wykres 1). Prawie taki sam był potencjał Nowego Jorku (99,80). Wymienione miasta zdecydowanie dominowały na świecie, ponieważ kolejne, Londyn i Paryż, miały wskaźnik S_{iy} na poziomie odpowiednio 76,58 i 70,65. Również pomiędzy Paryżem i Londynem a następnym Dallas występuje różnica ponad 30 pkt. Należy zwrócić uwagę, że pierwsze Tokio w latach 2004 i 2008 znalazło się dopiero na 5. i 6. miejscu pod względem powiązań globalnych i zostało wyprzedzone zarówno przez Nowy Jork (2. miejsce), jak i Londyn (1. miejsce) (GaWC Research Network). Ponadto wśród miast typu 1 można zauważyć dominację miast zlokalizowanych w Stanach Zjednoczonych (15). Poza Nowym Jorkiem wysoki wskaźnik miały: Dallas (40,13), Chicago (32,52) i San Francisco (31,20). Z kolei jedynym miastem z Europy Środkowo-Wschodniej zaliczonym do grona najsilniejszych miast świata była Moskwa (typ 2A). Pozostałe

miasta z tego regionu miały niewielki potencjał w stosunku do pierwszego Tokio, a jedynie Budapeszt (4,45) znalazł się wśród ośrodków potencjalnych. Ukazuje to, że miasta tego regionu nie liczyły się w tym czasie na arenie międzynarodowej, co może być usprawiedliwione ogólnym niskim poziomem zamożności w tej części Europy (zob. Stiperski i Lončar 2011).

Wykres 2. Wartość wskaźnika S_{iy} dla miast Europy Środkowo-Wschodniej na tle świata w 2012 r.

* Pierwsze pięć miast Europy Środkowo-Wschodniej w rankingu

* (102) miejsce miasta w rankingu

Źródło: opracowanie własne na podstawie Forbes Global 2000, Globalization and World Cities Research Network.

Z kolei w 2012 r. Tokio umocniło się na 1. miejscu w stosunku do 2. Nowego Jorku (zob. wykres 2). W 2006 r. różnica wartości wskaźnik S_{iy} pomiędzy tymi miastami wynosiła jedynie 0,2 pkt, podczas gdy w 2012 r. osiągnęła wartość 8,54. Może to świadczyć o tym, że kryzys gospodarczy zapoczątkowany w Stanach Zjednoczonych (zob. Wieloch 2013) i rozprzestrzeniający się w 2008 r. m.in. na kraje Unii Europejskiej (zob. Nowotnik 2011) oraz inne kraje na świecie w wyniku wzajemnych gospodarczych powiązań bardziej wpłynął na amerykańskie miasta niż na Tokio. Potwierdzać to może spadek liczby amerykańskich miast notowanych w typie 1 z 15 w 2006 r. do 11 w 2012 r. Z kolei na 3. i 4. miejscu w klasyfikacji pozostały Londyn i Paryż. Pierwsze cztery miasta w rankingu to nie tylko miejsca, gdzie mają swoje siedziby wielkie firmy – są one również centrami glo-

balnej obsługi i zarządzania (zob. Taylor 2004). Na 5. pozycji znalazł się Pekin, który dołączył do typu 1A ze wskaźnikiem wynoszącym 70,42. Należy także zwrócić uwagę na pojawienie się na 13. pozycji Moskwy (31,19). Ponadto w typie 3B znalazła się Warszawa (7,17), której wartość wskaźnika znacznie się zwiększyła, a Budapeszt (4,63), tak jak w r. 2006, znalazł się w typie potencjalnym. W przypadku pozostałych miast wskaźnik nie przekraczał 2,5, przez co zostały one zaliczone do miast pozostałych; były to m.in. Praga (2,48), Lubin (2,44) i Almetjevsk (2,35).

Zmiana wartości wskaźnika S_{iy} na świecie

Wartość wskaźnika S_{iy} najbardziej zwiększała się w miastach należących do tzw. *emerging markets* (zob. tabela 2). Dominują tutaj przede wszystkim kraje tzw. BRIC (Brazylia, Rosja, Indie, Chiny). Tworzone są w nich również nowe przedstawicielstwa firm; zwiększa to ich powiązania handlowe z innymi miastami, doprowadzając do wzrostu ich znaczenia nie tylko w sensie globalnym, ale także na arenie krajowej (zob. Liu, Derudder i Taylor 2014). Są one również areną intensywnych inwestycji zagranicznych, zdobywając pod tym względem ważną pozycję wśród najbogatszych państw (zob. Żelazny 2011).

Tabela 2. Miasta z najbardziej pozytywnymi zmianami wskaźnika S_{iy} w latach 2006–2012 z typu 1,2, 3 i potencjalnego

	Miasto	Kraj	Wartość wskaźnika S_{iy}			Typ w 2012	Typ w 2006
			2012	2006	2012–2006		
1	Pekin	Chiny	70,42	23,30	47,11	1A	1B
2	Mumbaj	Indie	29,06	12,34	16,72	1B	2B
3	Moskwa	Rosja	31,19	16,50	14,70	1B	2A
4	Szanghaj	Chiny	20,69	7,22	13,47	1B	3B
5	Sao Paulo	Brazylia	20,17	7,93	12,23	1B	3A
6	Hong Kong	Chiny/Hong Kong	38,07	26,17	11,89	1B	1B
7	San Jose	Stany Zjednoczone	32,25	21,16	11,09	1B	1B
8	Dublin	Irlandia	18,18	7,78	10,40	2A	3A
9	Seul	Korea Południowa	44,61	35,21	9,40	1B	1B
10	Shenzhen	Chiny	14,20	4,99	9,21	2B	P
11	Rio de Janeiro	Brazylia	21,25	12,14	9,10	1B	2B
12	Manila	Filipiny	11,17	2,17	9,00	2B	x
13	Delhi	Indie	21,51	14,29	7,22	1B	2B

14	Bogota	Kolumbia	8,53	2,12	6,41	3A	x
15	Kuala Lumpur	Malezja	23,04	16,81	6,23	1B	2A
16	Santiago	Chile	12,28	7,05	5,23	2B	3B
17	Warszawa	Polska	7,17	2,26	4,91	3B	x
18	Kapsztad	RPA	9,44	4,71	4,73	3A	P
19	Bangkok	Tajlandia	17,38	12,88	4,50	2A	2B
20	Melbourne	Australia	23,60	19,13	4,47	1B	2A

x – niesklasyfikowane w typach 1,2,3 i potencjalnym w 2006 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie Forbes Global 2000, Globalization and World Cities Research Network.

Najbardziej spektakularny wzrost stał się udziałem Pekinu (+47,11 pkt), co stanowiło prawie połowę wartości potencjału pierwszego w klasyfikacji Tokio. Wysoki wzrost zaobserwowano również w innych miastach chińskich (Szanghaj, Hong Kong, Shenzhen). Na 2. miejscu znalazł się Bombaj (+16,72), a na 3. Moskwa (+14,70). Poza stolicą Rosji wśród miast Europy Środkowo-Wschodniej stosunkowo wysoki wzrost zauważono jedynie w przypadku Warszawy (+4,91). Dopiero na 7. miejscu znalazło się miasto nienależące do krajów BRIC; było nim amerykańskie San Jose (+11,09).

Z kolei największy skok pod względem przynależności do danego typu zanotował Szanghaj. W 2006 r. został zaliczony do typu 3B, a w 2012 r. znalazł się wśród najsilniejszych miast światowych, typ 1B. Podobnie duże pozytywne zmiany zaobserwowano w Sao Paulo (przejście z typu 3A do 1B). Należy również zwrócić uwagę na chińskie Shenzhen, zaliczone w 2006 r. do miast potencjalnych, które w 2012 r. zostało zakwalifikowane już do typu 2B.

Tabela 3. Miasta z najbardziej negatywnymi zmianami wskaźnika S_{iy} w latach 2006–2012 z typu 1,2, 3 i potencjalnego

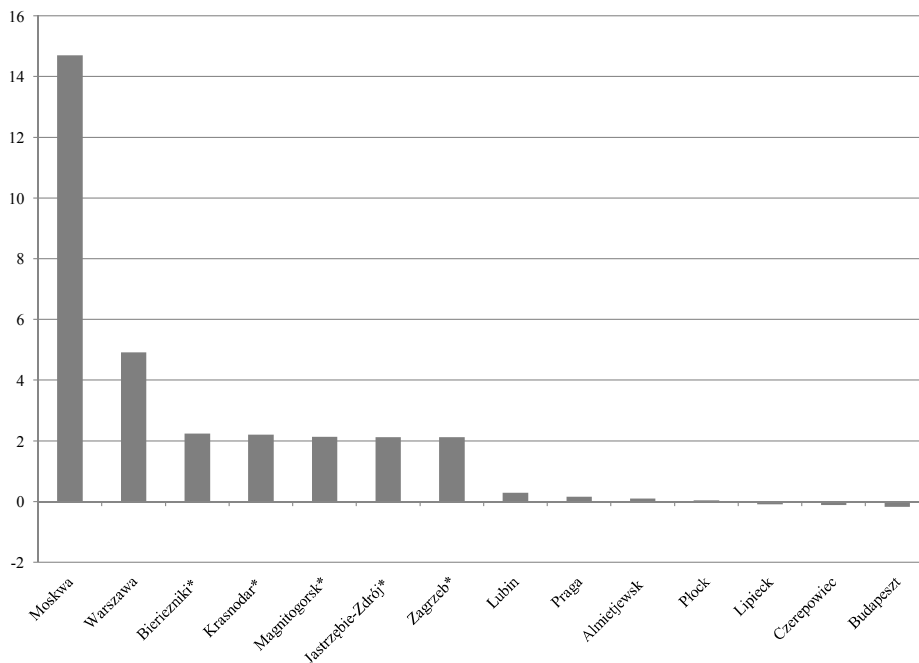
	Miasto	Kraj	Wartość wskaźnika S_{iy}			Typ w 2012	Typ w 2006
			2012	2006	2012–2006		
1	Cincinnati	Stany Zjednoczone	13,48	22,84	-9,36	2B	1B
2	Nowy Jork	Stany Zjednoczone	91,46	99,80	-8,34	1A	1A
3	Osaka	Japonia	21,81	28,57	-6,76	1B	1B
4	Bridgeport	Stany Zjednoczone	17,31	23,36	-6,05	2A	1B
5	Detroit	Stany Zjednoczone	11,10	17,04	-5,94	2B	2A
6	Hamilton	Bermudy	10,41	15,94	-5,52	2B	2A
7	Charlotte	Stany Zjednoczone	15,85	21,20	-5,35	2A	1B

8	Essen	Niemcy	5,82	11,02	-5,20	3B	2B
9	Baltimore	Stany Zjednoczone	4,34	9,48	-5,14	P	3A
10	Nagoya	Japonia	10,21	15,00	-4,79	2B	2A
11	Utrecht	Holandia	2,59	7,25	-4,66	P	3B
12	Atlanta	Stany Zjednoczone	20,28	24,74	-4,46	1B	1B
13	Dallas	Stany Zjednoczone	35,83	40,13	-4,30	1B	1B
14	Amsterdam	Holandia	18,88	23,06	-4,18	2A	1B
15	Reading	Wielka Brytania	3,20	7,30	-4,11	P	3B
16	Jacksonville	Stany Zjednoczone	2,75	6,79	-4,04	P	3B
17	Providence	Stany Zjednoczone	5,61	9,65	-4,04	3B	3A
18	Boston	Stany Zjednoczone	15,36	19,31	-3,95	2A	2A
19	Oslo	Norwegia	11,19	14,83	-3,64	2B	2B
20	Richmond	Stany Zjednoczone	11,97	15,11	-3,15	2B	2A

Źródło: opracowanie własne na podstawie Forbes Global 2000, Globalization and World Cities Research Network.

Analizując największe spadki wartości badanego wskaźnika, można zauważyć zdecydowane różnice przestrzenne (zob. tabela 3) w porównaniu z zestawieniem największych wzrostów (zob. tabela 2). Jak wcześniej wspomniano, najdynamiczniej rozwijały się miasta z krajów BRIC, natomiast najwyższe spadki stały się udziałem ośrodków zlokalizowanych w krajach rozwiniętych gospodarczo. W pierwszej dwudziestce dominują miasta leżące w Stanach Zjednoczonych (12), które nadal uważane są za najpotężniejszą gospodarkę światową (zob. Csomós 2013), Japonii (2) i krajów zlokalizowanych w Europie Zachodniej (5). Wartość wskaźnika S_{iy} najbardziej znacząco spadła w Cincinnati (-9,36) i Nowym Jorku, który jednak utrzymał 2. pozycję na świecie (zob. wykres 2). Na kolejnych miejscach znalazły się japońska Osaka (-6,76) i amerykańskie Bridgeport (-6,05). Wśród miast o najwyższym spadku są dwa miasta (Cincinnati, Detroit) leżące w uprzemysłowionej północno-wschodniej części Stanów Zjednoczonych nazywanej tzw. *rust belt* (zob. Knox 1994). Jest to obszar o rozwiniętym przemyśle ciężkim, który przechodził na przełomie XX i XXI w. kryzys ekonomiczny, co przełożyło się również na znaczne procesy depopulacyjne w tym regionie (zob. Wilczyński i Wilczyński 2011). Z kolei duże negatywne przemieszczenia pomiędzy poszczególnymi typami zanotowało Baltimore, które w 2006 r. notowane było w typie 3A, a w 2012 r. spadło do typu potencjalnego. Zauważalne zmiany dotyczyły również Essen (spadek z 2B do 3B) i Cincinnati (spadek z 1B do 2B).

Wykres 3. Zmiany wskaźnika S_{iy} w miastach Europy Środkowo-Wschodniej (w pkt)

* Brak siedzib zarządów w 2006 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie Forbes Global 2000, Globalization and World Cities Research Network.

Miasta zlokalizowane w Europie Środkowo-Wschodniej cechowały się generalnie niskimi zmianami wartości wskaźnika (zob. wykres 3). Zdecydowanie wybijają się tutaj jedynie Moskwa (+14,70), w której rozwijają się przede wszystkim sektory finansowy (zob. Agibetova i Samson 2008) i energetyczny (zob. Taylor i Csomós 2012). Znaczny wzrost potencjału zanotowano także w Warszawie, która poza Moskwą ma największe powiązania międzynarodowe w Europie Środkowo-Wschodniej (zob. Raźniak 2013, 2014; Winiarczyk-Raźniak i Raźniak 2012). Ponadto w 2012 r. w pięciu nowych ośrodkach pojawiły się firmy notowane na liście Forbesa i były to miasta zlokalizowane w Rosji (3), Polsce (1) oraz Chorwacji (1). Jednak wartość wskaźnika S_{iy} były niewielkie (zob. tabela 3). Należy zwrócić uwagę na pojawienie się Zagrzebia – jedynego miasta z krajów byłej Jugosławii w rankingu, który jest głównym centrum usługowym tego regionu (zob. Hajdú i Rácz 2011). Jedynie w trzech przypadkach zauważono niewielką ujemną dynamikę nieprzekraczającą 0,18 pkt. Można zatem stwierdzić, że firmy zlokalizowane w miastach Europy Środkowo-Wschodniej nie odgrywają jeszcze istotnej roli (poza Moskwą) w gospodarce światowej, jednak w ostatnich kilku latach poprawiły swoją pozycję względem najbardziej rozwiniętych ośrodków na świecie.

Potencjał miast a world city ranking

Badacze skupieni w organizacji Globalization and World Cities Research Network określili poziom powiązań międzynarodowych miast i podzielili je na typy: alfa++, alfa+, alfa, alfa–, beta+, beta, beta–, gamma+, gamma i gamma– określające stopień powiązań globalnych 175 największych firm o zasięgu międzynarodowym, głównie z branży services (100 firm) i 75 czołowych firm notowanych na liście Forbes Global 2000 (zob. Taylor 2010). Miasta o niezbyt dużych powiązaniach zakwalifikowano do typów potencjalnych (*high sufficiency* i *sufficiency cities*).

Tabela 4. Najważniejsze *world cities* i miejsce wybranych miast Europy Środkowo-Wschodniej w rankingu *world cities* w latach 2000–2012

rok	Pozycja najważniejszych pięciu miast Europy Środkowo-Wschodniej wg GaWC	Pozycja najważniejszych pięciu <i>world cities</i> wg GaWC
2000	29. Praga, 34. Moskwa, 39. Warszawa, 45. Budapeszt, 82. Bukareszt	1. Londyn, 2. Nowy Jork, 3. Hong Kong, 4. Paryż, 5. Tokio
2004	30. Warszawa, 34. Budapeszt, 36. Moskwa, 37. Praga, 72. Bratysława	1. Londyn, 2. Nowy Jork, 3. Hong Kong, 4. Paryż, 5. Tokio
2008	12. Moskwa, 20. Warszawa, 34. Praga, 36. Budapeszt, 53. Bukareszt	1. Londyn, 2. Nowy Jork, 3. Hong Kong, 4. Paryż, 5. Singapur
2012	14. Moskwa, 32. Warszawa, 44. Praga, 62. Budapeszt, 68. Bukareszt	1. Londyn, 2. Nowy Jork, 3. Hong Kong, 4. Paryż, 5. Singapur

Źródło: opracowanie własne na podstawie Forbes Global 2000, Globalization and World Cities Research Network.

W latach 2000–2012 największe powiązania globalne miały London, Nowy Jork, Hongkong i Paryż (zob. tabela 4). Nastąpiła zmiana na 5. miejscu – w latach 2000–2004 znajdowało się na nim Tokio, które w 2008 r. spadło na 6. pozycję, a na 5. znalazł się Singapur. Z kolei w przypadku miast Europy Środkowo-Wschodniej zanotowano znaczny wzrost powiązań międzynarodowych. Dotyczy to zwłaszcza Moskwy, która w 2000 r. znajdowała się na 43. miejscu (1. miejsce w typie beta+), a w 2012 r. znalazła się na 14. miejscu (typ alfa) wśród miast o najsilniejszych powiązaniach globalnych. Również Warszawa cechowała się znacznym przyrostem powiązań, co spowodowało przejście z typu beta+ w 2000 r. do alfa–, w którym znajduje się od 2008 r. Mimo że w 2012 r. utrzymała się w typie alfa–, to jednak spadła z 20. pozycji (2008) na 32. (2012). Jej powiązania są mniej więcej na tym samym poziomie, ale inne miasta szybciej rozwijały powiązania międzynarodowe i znalazły się przed Warszawą. Nieco inaczej przedstawia się sytuacja Pragi, która jest najlepiej rozwiniętym centrum handlowo-usługowym w Czechach (zob.

Szczyrba 2010). W latach 2000–2012 cały czas miała szerokie powiązania (alfa–), jednak zanotowano tu spadek z 29. miejsca na 44. i, podobnie jak w przypadku Warszawy, brak wzrostu powiązań (cały czas ten sam typ) spowodował spadek pozycji w stosunku do szybko globalizujących się miast, zwłaszcza z grupy *emerging markets*.

Porównując miejsca w rankingu *world cities* i w rankingu badanym w niniejszym opracowaniu, można zauważyć bardzo duże różnice. Warszawa, 32. w klasyfikacji *world cities* w 2012 r., znalazła się dopiero na 102. miejscu pod względem analizowanego wskaźnika. Jeszcze większy rozdźwięk zauważono w przypadku Pragi, notowanej na 44. miejscu w 2012 r. pod względem powiązań międzynarodowych; potencjał w stosunku do Tokio pozwolił jej na zajęcie dopiero 221. pozycji. Podobna sytuacja była w przypadku Budapesztu, który zajął miejsca 62. i 150. w 2012 r. Można zatem stwierdzić, że główne miasta Europy Środkowo-Wschodniej cechują się znacznie większymi powiązaniem międzynarodowymi, niż wskazywałby na to potencjał analizowanego wskaźnika. Może to wynikać z tego, że w tych miastach lokowane są przedstawicielstwa największych międzynarodowych firm, jednak rodzime firmy, które posiadają siedziby w tym regionie, nie liczą się zbytnio wśród największych korporacji światowych. Jedynym wyjątkiem jest Moskwa, która dynamicznie rozwija powiązania międzynarodowe i coraz bardziej zbliża się potencjałem do wiodącego Tokio.

Podsumowanie

Zauważono różnice w kolejności w czołówce miast występujących w różnych rankingach miast na świecie. W koncepcji *global city* na pierwszych miejscach występują: Londyn, Nowy Jork, Tokio, Singapur i Chicago, z kolei największe powiązania międzynarodowe (koncepcja *world city*) mają: Londyn, Nowy Jork, Hongkong, Paryż i Tokio, a potencjał liczony wyłącznie według parametrów finansowych największych korporacji finansowych (*Command Control Index*) dał następującą kolejność: Tokio, Nowy Jork, Londyn, Pekin i Paryż. W analizowanej w niniejszym opracowaniu rankingu na pierwszych miejscach znalazły się: Tokio, Nowy Jork, Londyn, Paryż i Pekin. Kolejność ta jest najbliższa koncepcji *Command Control Index*, jednak uwzględnia większą liczbę wskaźników (6) przy czterech w przypadku badań G. Csomósa. Należy zwrócić uwagę na Tokio, które ma największy potencjał w przypadku badań wyników finansowych i liczby siedzib zarządów, a jeśli chodzi o *global cities* i *world cities* zajmuje odpowiednio 3. i 5. miejsce.

Najwyższe wartości badanego wskaźnika S_{iy} zarówno w 2006, jak i 2012 r. zanotowano w przypadku Tokio, a na kolejnym miejscu znalazł się Nowy Jork. W pierwszym okresie badawczym pierwsze dwa miasta miały niemal taki sam potencjał, jednak w roku 2012 Tokio już wyraźnie wyprzedziło najważniejsze miasto

stanów Zjednoczonych. Ponadto Londyn i Paryż cechowały się bardzo wysokimi wartościami wskaźnika. Wymienione cztery miasta zdecydowanie dominowały nad kolejnymi ośrodkami. W 2012 r. do wielkiej czwórki dołączył Pekin, powodując że światowej gospodarce przewodzi już 5 miast (Typ 1A). Ponadto Pekin zanotował spektakularny wzrost potencjału, którego wartość była zbliżona do połowy potencjału najlepszego Tokio. Szybko rozwijają się miasta zlokalizowane w Azji oraz Ameryce Łacińskiej, natomiast w Stanach Zjednoczonych zaobserwowano, że kryzys gospodarczy w wielu miastach mógł spowodować spadek wskaźnika. Kraje Europy Zachodniej charakteryzowały się względną stagnacją. Z kolei miasta zlokalizowane w Europie Środkowo-Wschodniej miały bardzo niskie wartości wskaźnika z wyjątkiem Moskwy, która wyrosła na najbardziej zglobalizowane i najsilniejsze ekonomicznie miasto w tej części kontynentu. Pozostałe miasta regionu notują niskie wartości badanego wskaźnika zwłaszcza w 2006 r., w którym jedynie Budapeszt zaliczono do typu Potencjalnego. Pozytywnym aspektem jest jednak dodatnia dynamika, w prawie wszystkich ośrodkach Europy Środkowo-Wschodniej, a zwłaszcza w Moskwie i Warszawie. Należy również zauważyć, że miejsce w rankingu głównych miast regionu jest znacznie niższe niż ich powiązań międzynarodowych. Przyczyną może być słabość ekonomiczna krajowych gospodarek i firm posiadających tutaj swoje siedziby, natomiast firmy globalne coraz częściej lokują swoje przedstawicielstwa właśnie w miastach Europy Środkowo-Wschodniej zwiększając tym samym ich powiązania międzynarodowe.

Bibliografia

- Agibetova U., Samson I. (2008), *The Metropolisation of the FSU: Tentative Measurement via the Method of Hyperlinks Notoriety* [w:] E. Vinokurov (red.), *Eurasian Integration Yearbook 2008*, Eurasian Development Bank, Almaty.
- Alderson A. S., Beckfield J. (2004), *Power and Position in the World City System*, „American Journal of Sociology”, 109.
- Beaverstock J. V., Smith R. G., Taylor P. J. (1999), *A rooster of world cities*, „Cities”, 6 (6).
- Csomós G. (2011), *Analysis of Leading Cities in Central Europe: Control of Regional Economy*, „Bulletin of Geography. Socio-Economic Series”, 16 (1).
- Csomós G. (2013), *The Command and Control Centers of the United States (2006/2012): An Analysis of Industry Sectors Influencing the Position of Cities*, „Geoforum”, 12 (50).
- Dorocki S., Jastrzębski J. (2012), *Regionalne zróżnicowanie rozwoju biotechnologii w Europie*, „Prace Komisji Geografii Przemysłu Polskiego Towarzystwa Geograficznego”, 20.
- Friedmann J. (1986), *The World City Hypothesis*, „Development and Change”, 17.

- Friedmann J. (1995), *Where We Stand: A Decade of World City Research* [w:] Knox P. L. , P. J. Taylor (red.), *World Cities In: A World-System*, Cambridge.
- Friedmann J., Wolff G. (1982), *World city formation: an agenda for research and action*, „International Journal of Urban and Regional Research”, 6.
- Godfrey B. J., Zhou Y. (1999), *Ranking World Cities: Multinational Corporations and the Global Urban Hierarchy*, „Urban Geography”, 20 (3).
- Hall P. (1966), *The World Cities*, Heinemann, Londyn.
- Hajdú Z., Rácz Sz. (2011), *Urbanisation, state formation processes and new capital cities in the western Balkans*, „Acta Universitatis Palackianae Olomucensis – Geographica”, 42 (2).
- Hoyler M. (2011), *External Relations of German Cities through Intra-firm Networks – A Global Perspective*, „Raumforschung und Raumordnung”, 69 (3).
- Hymer S. (1972), *The multinational corporation and the law of uneven development* [w:] Bhagwati J. (red.), *Economics and World Order*, Nowy Jork.
- Kilar W. (2009), *Korporacje informatyczne jako element struktury metropolii* [w:] *Potencjalne metropolie ze szczególnym uwzględnieniem Polski Wschodniej*, „Studia Komitetu Przestrzennego Zagospodarowania Kraju PAN”, 125.
- Knox P. L. (1994), *An introduction to urban geography*, Prentice Hall, Englewood Cliffs, New Jersey.
- Liu X., Derudder B., Taylor P. J. (2014), *Mapping the evolution of hierarchical and regional tendencies in the world city network, 2000–2010*, „Computers, Environment and Urban Systems”, 43.
- Liu X., Neal Z., Derudder B. (2012), *City Networks in the United States: A Comparison of Four Models*, „Environment and Planning A”, 44 (2).
- Nowotnik D. (2011), *Migracje zagraniczne w krajach Unii Europejskiej w warunkach kryzysu gospodarczego*, „Prace Komisji Geografii Przemysłu Polskiego Towarzystwa Geograficznego”, 18.
- Raźniak, P., Winiarczyk-Raźniak, A. (2015), *Did the 2008 global economic crisis affect large firms in Europe?*, „Acta Geographica Slovenica” (w druku).
- Raźniak P., Winiarczyk-Raźniak A. (2014), *Sytuacja finansowa korporacji europejskich w dobie kryzysu*, „Prace Komisji Geografii Przemysłu Polskiego Towarzystwa Geograficznego”, 27 (w druku)
- Raźniak P. (2014), *Pozycja gospodarcza miast na arenie międzynarodowej i krajowej* [w:] Kuć-Czajkowska K., Sidor M. (red.), *Miasta, aglomeracje, metropolie w nurcie globalnych przemian*, Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej, Lublin.
- Raźniak P., Winiarczyk-Raźniak A. (2013), *Spatial distribution and differences in migration patterns and revenues of gminas in the Krakow Metropolitan Area*, „Bulletin of Geography. Socio-economic Series”, 19.
- Sassen S. (1988), *The Mobility of Labor and Capital. A study in international investment and capital flow*, Cambridge.
- Sassen S. (2000), *The Global City: Strategic Site/New Frontier*, „American Studies”, 41 (2/3).

- Sassen S. (2011), *The Specialised Differences of Cities Matter in Today's Global Economy* [w:] Whimster S. (red.), *Reforming the City: Responses to the Global Financial Crisis*. London Metropolitan University, Londyn.
- Stiperski Z., Lončar J. (2011), *Economic and social changes in some central and east european countries*, „Acta Universitatis Palackianae Olomucensis – Geographica”, 42 (1).
- Szczyrba Z. (2010), *Development of retail geographical structure in the Czech Republic: a contribution to the study of urban environment changes*, „Acta Universitatis Palackianae Olomucensis – Geographica”, 41 (2).
- Taylor P. J. (2003), *Generating Data for Research on Cities in Globalization* [w:] Borsdorf A., Parnreiter C. (red.) *International Research on Metropolises: Milestones and Frontiers*, Verlag der Österreichischen Akademie der Wissenschaften, Wiedeń.
- Taylor P. J. (2004), *World City Network: A Global Urban Analysis*, Routledge, Londyn, Nowy Jork.
- Taylor P. J. (2010), *Measuring the World City Network: New Results and Developments*, „GaWC Research Bulletin”, 300.
- Taylor P. J., Csomós G. (2012), *Cities as control and command centres: Analysis and interpretation*, „Cities”, 29 (6).
- Wieloch J. (2013). *Kryzys finansowy XXI wieku jako kryzys zaufania do instytucji gospodarczych i politycznych*, „Ekonomia Międzynarodowa”, 4.
- Wilczyński W. J., Wilczyński P. L. (2011), *Population of American cities: 1950–2009*, „Bulletin of Geography. Socio-economic Series”, 16.
- Winiarczyk-Raźniak A., Raźniak P. (2012), *Migracje wewnętrzne ludności w polskich obszarach metropolitalnych u progu XXI wieku*, Uniwersytet Pedagogiczny, Kraków.
- Ziolo Z. (2006), *Zróźnicowanie światowej przestrzeni przemysłowej w świetle koncentracji siedzib zarządów wiodących korporacji*, „Prace Komisji Geografii Przemysłu Polskiego Towarzystwa Geograficznego”, 8.
- Żelazny J. (2011), *Teoretyczne aspekty bezpośrednich inwestycji zagranicznych z krajów rozwijających się na przykładzie państw BRIC*, „Ekonomia Międzynarodowa”, 2.

Strony internetowe

- Globalization and World Cities Research Network, www.lboro.ac.uk/gawc/gawcworlds.html.
- Forbes Global 2000, www.forbes.com/global2000.

Streszczenie

W niniejszej pracy przeanalizowano przychody, dochody, wartość rynkową, wartość środków trwałych i sektory największych firm notowanych na liście Forbes Global 2000 (lata 2006 i 2012). Za pomocą wskaźnika normalizacji przez wartość maksymalną określono ranking miast, w których znajduje się co najmniej jedna siedziba korporacji ze wspomnianej listy. Wykazano, że najwyższymi wartościami cechowały się: Tokio, Nowy Jork, Londyn, Paryż i Pekin. Największą dynamiką wzrostu charakteryzowały się miasta azjatyckie, wśród których zdecydowanie dominował Pekin. Ośrodki umiejscowione w Stanach Zjednoczonych rozwijały się stosunkowo słabo w porównaniu z Tokio, a w przypadku wielu z nich zanotowało spadek badanego wskaźnika. Z kolei spośród miast Europy Środkowo-Wschodniej jedynie Moskwę można zaliczyć do najważniejszych miast świata; pozostałe prezentują stosunkowo niską wartość badanego wskaźnika. Pozytywnym aspektem jest jednak dodatnia dynamika wzrostu, dzięki której kolejne miasta mogą dołączyć do grupy miast liczących się na arenie międzynarodowej. Zauważono także, że miejsce w rankingu głównych miast regionu jest znacznie niższe niż ich powiązań międzynarodowych.

Słowa kluczowe: ranking, Forbes, Europa Środkowo-Wschodnia, miasto

Summary

The Economic Position of Central-Eastern European Cities Against the Background of the World

The purpose of this paper is to analyze the revenue, profit, market value, assets, location of headquarters and sectors of industry of the largest companies on the Forbes Global 2000 list for the years 2006 and 2012. A normalization index based on maximum values was used to rank cities with at least one corporate headquarters of a company found on the Forbes Global 2000 list. The highest values were calculated for Tokyo, New York, London, Paris, and Beijing. The highest rates of growth were noted for cities in Asia, with Beijing being the fastest growing city in this respect. On the other hand, cities in the United States did not advance very much with respect to Tokyo, and many tended to decline. Moscow was the only city in Central and Eastern Europe to join the list of the most important cities in the world. Other cities in the region are ranked rather low. However, cities in Central and Eastern Europe are advancing in the rankings and may join the list of leading cities in the world in the near future. Research has also shown that a city's rank in its region tends to be lower than the magnitude of its international linkages.

Keywords: ranking, Forbes, Central and Eastern Europe, city

JEL: F23, R12